

21.YÜZYILDA KÜRESEL EKONOMİK GÜÇ KAYMASI

TEMMUZ 2009

INSTITUTE FOR STRATEGIC STUDIES



S A E

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ

21.YÜZYILDA KÜRESEL EKONOMİK GÜÇ KAYMASI

21.yüzyılın ilk yarısının temel eğilimi ve dinamiği ekonomik güç kayması olacaktır.

18.yüzyılda merkantilizm, 19 yüzyılda sanayi devrimi ve 20.yüzyılda teknoloji devrimlerine sahiplik yapan kuzey-batının ekonomik gücü 21 yüzyılda doğu-güneye kayacaktır.

Küresel ekonomik güç kayması eksenler içinde kuzey-batı ekseninden doğu-güney eksenine olurken, güç kayması coğrafi olarak Atlantik bölgesinden Asya-Pasifik bölgesine, ülke grupları içinde ise gelişmiş ülkelerden gelişen ülkelere doğru olacaktır.

EKONOMİK GÜÇ KAYMASININ NEDENLERİ

Dünya'nın ekonomik güç merkezleri yüzyıllar içinde değişmektedir. En son güç kayması 20. yüzyılın ilkyarısı sonunda gerçekleşmiştir. İkinci dünya savaşı sonrasında Atlantik bölgesi ABD'nin önderliğinde son ekonomik güç alanı haline gelmiştir. Atlantik bölgesi siyasi açıdan kapitalist ekonomik sistemin temsilcisi olmuştur.

Yirmibirinci yüzyılın ilkyarısı boyunca da yeni bir ekonomik güç kayması yaşanacaktır. Bu güç kaymasının ilk tohumları 1970'li yılların sonunda atılmış ve güç kayması 1990'lı yılların başından itibaren başlamıştır.

Ekonomik Güç Kaymasının İlk Tohumları

Atlantik bölgesinin ekonomide egemen güç merkezi olduğu süreçte kuzey-batı ekseninin temsil ettiği kapitalist sistem 1973 yılında önemli bir kriz ile karşılaşmıştır. 6 yıl süren resesyon ve durgunluğun ardından 1979 yılında Reagan ve Thatcher'in ABD ve İngiltere'de temsil ettiği yeni sağ siyasetinin uygulamaya başladığı arz yanlısı iktisat politikaları ile kapitalist sistem küreselleşme adı verilen yeni bir aşamaya girmiştir.

Piyasa ekonomisini, devletin ekonomiden çekilmesini, serbest ticareti ve deregülasyonları benimseyen küreselleşme 1989 yılında sosyalist bloğun çökmesi ardından Washington Konsensusu adı verilen ekonomik uzlaşma ile hızlanmıştır.

1989 yılından sonra eski doğu bloğu ülkeleri başta olmak üzere çok sayıda ülke de piyasa ekonomisini benimsemeye ve küreselleşmenin olanakları ile dünya ticaretine katılmaya başlamıştır. Malların, sermayenin, bilginin ve hatta işgücünün (üretimin ucuz işgücü olan yerlere gitmesi ile) dolanımının hızla serbestleşmesi sonucu gelişen ülkelerin dünya ekonomisine katılımı da genişlemiştir. 21. yüzyılda yaşanacak ekonomik güç kaymasının ilk tohumları böylece atılmıştır.

Ekonomik Güç Kaymasının Koşullarının Olgunlaşması

Hızlanan küreselleşme 1997 yılında Asya-Pasifik ülkelerinin ve diğer gelişen ülkelerin yaşadığı ekonomik bozulma sonucu en derin krizi ile karşılaşmıştır. Bu krizin aşılması için, uzun süredir resesyon içinde bulunan Japonya ile tek para birimine geçiş için katı politikalar uygulayan Avrupa Birliği'nin yalnız bıraktığı ABD tek başına önlemler almaya başlamış ve uygulamıştır.

ABD'nin 2001 yılından itibaren uygulamaya başladığı bu politikalar 2008 yılına kadar dünya ekonomisinin hızlı büyümesine, ama onunla birlikte kapitalist sistemin karşılaştığı en derin krizin yaşanmasına ve küresel ekonomik güç kayması için gerekli koşulların olgunlaşmasına da yol açmıştır.

Küreselleşmenin ortaya koyduğu koşullar içinde 1990'lı yıllardan itibaren gelişmiş ekonomiler giderek ürettiğinden çok tüketen, gelişen ülkeler ise tükettiğinden çok üreten ekonomiler haline gelmiştir.

Gelişmiş ülkeler ile gelişen ülkeler arasında giderek bozulan bir denge oluşmaya başlamıştır. Bu dengede gelişmiş ülkeler gelirlerinden çok tüketirken, borçlanmaya ve gelişen ülkelerin finansmanına, gelişen ülkeler ise gelişmiş ülkelerin tüketicilerine ve onların finansmanına bağımlı hale gelmişlerdir.

Bu denge kısa sürede sürdürülemez bir dengesizlik haline dönüşmüş ve dünya ekonomisi ve kapitalist sistem için önemli bir tehdit haline gelmiştir. Sürdürülemez dengenin korunması çabaları riskleri arttırmış ve dünya ekonomisi 2007 yılı Ağustos ayında karşılaştığı finansal sistematik risk ve resesyon risklerini 2008 Eylül ayından itibaren fiilen yaşamaya başlamıştır.

Sürdürülemez dengenin ortaya çıkmasına neden olan iş bölümüne (üretim-tüketim-tasarruflar) ilave olarak yaşanan küresel ekonomik krizin yarattığı hasar (servet ve sermaye kaybı) ve karşılaşılan krizin aşılmasına yönelik olarak alınan önlemlerin finansman ihtiyacının yol açacağı sonuçlar hep birlikte 21.yüzyılın ilk yarısında en önemli ekonomik eğilimine, yani küresel ekonomik güç kaymasına neden olmaktadır.

Küresel ekonomik güç kaymasına neden olan yukarıdaki ana unsurlara ilave olarak demografi, nüfus, doğal kaynak ihtiyacı ve kullanımı, teknolojik gelişmeler ve toplumsal ihtiyaçlar (kentleşme, refah artışı, altyapı vb) da belirleyici olmaktadır.

KÜRESEL EKONOMİK GÜÇ KAYMASININ TEMEL UNSURLARI

21.yüzyılın ilk yarısında yaşanacak en önemli ekonomik eğilim küresel ölçekte güç kayması olacaktır. Küresel ekonomik güç kayması ile birlikte ekonomik güç Atlantik merkezli kuzey-batı ekseninden Asya-Pasifik merkezli doğu-güney eksenine kayacaktır. Ekonomik güç kapitalist sistemi tüm kurum ve kuralları ile uygulayan ve demokrasiye sahip gelişmiş ülkelerden (kuzey-batı eksen) devlet kapitalizminin ağırlıklı olduğu ve otokrasinin güçlü hissedildiği gelişen ülkelere (doğu-güney eksenine) doğru kayacaktır. Ekonomik güç kaymasının altı temel unsuru bulunmaktadır. Bu unsurlar ekonomik güç kaymasının aynı zamanda belirleyicisi ve şekillendiricisi konumundadır.

Ekonomik güç kaymasının en önemli belirleyici unsuru üretim gücünün ve kapasitesinin gelişmiş batı ülkelerinden gelişen Asya-Pasifik merkezli doğu ülkelerine kaymasıdır. Üretimdeki kaymanın odağında ise sanayi üretim kapasitesindeki kayma yer almaktadır. Sanayi üretimi artan hızla batılı gelişmiş ülkelerden daha uygun üretim koşullarının (ucuz işgücü ve maliyetler) bulunduğu gelişen (Asya-Pasifik merkezli doğu ve güney ülkelere) ülkelere kaymaktadır.

Sanayi üretiminin yer değiştirmesi kuzey-batıdan güney-doğuya ekonomik güç kaymasının temelini oluşturmaktadır.

Sanayi üretiminin yer değiştirmesi ekonomik güç kaymasının temelini oluşturmakla birlikte, yüksek teknoloji sanayi üretimi kuzey-batının tekelinde kalmaya devam edecektir. Buna ilave olarak kuzey-batı teknoloji kapasitesi-inovasyon-üretim teknolojisi-nitelikli insan kaynakları alanındaki üstünlüğünü sürdürerek ekonomik güç kaymasını dengeleyecektir.

Ekonomik güç kaymasında ikinci belirleyici unsur kuzey-batının tasarruf etme kapasitesinin sınırlanması, buna karşın küresel ölçekte ihtiyaç duyulan tasarrufu doğu-güneyin yaratmaya başlamasıdır. Kuzey-batının sermaye birikimi ve tasarruf kapasitesi zayıflarken küresel ekonomi için gerekli sermaye birikimi ve tasarrufların sahibi bir

başka deyişle finansal güç giderek doğu-güney olacaktır. Bugün dahi kuzey-batı doğu-güneyin tasarruf fazlaları ile oluşan finansman akımlarına bağımlı hale gelmiştir. Özellikle Atlantik bölgesinin güç merkezi ABD yüksek tasarruf açığı vermektedir.

Ekonomik güç kaymasının üçüncü belirleyici unsuru kuzey-batının tüketim gücünün sınırlanmaya başlamasıdır. Tüketim gücünün sınırlanmasında nüfusun giderek yaşlanması ve azalması, tüketim eğilimleri ile satın alma gücündeki artışın durağanlaşması ve tüketici ihtiyaçlarının farklılaşması belirleyici olmaktadır. Bunlara bağlı olarak tüketim kapasitesi ve potansiyeli sınırlanmaktadır. Buna karşın Asya-Pasifik merkezli doğu-güneyde hızlı nüfus artışı, genç nüfus, hızlı kentleşme, satın alma gücündeki genişleme, yeni orta sınıf, batı tipi tüketim alışkanlıklarının kuvvetlenmesi gibi nedenlerle tüketim kapasitesi ve potansiyeli hızla genişlemektedir.

Ekonomik güç kaymasının dördüncü ana belirleyicisi kuzey-batıda kamu, özel sektör ve hane halklarının borçluluk seviyesinin çok yükselmiş olmasıdır. Küreselleşme sonrası dönemin genişleyen finansman olanakları kuzey-batıda her üç kesimi de tüketim ve yatırım harcamaları için aşırı borçlanmaya itmiştir.

Buna ilave olarak küresel ekonomik kriz ile birlikte varlık fiyatlarındaki gerileme servetlerin ve birikimlerin erimesine yol açmış, kriz karşısında alınan önlemler nedeni ile de kamu kesimlerinin borçlulukları (finansman ihtiyacı) artmıştır.

Ekonomik güç kaymasının beşinci unsuru enerji ve diğer doğal kaynaklara yönelik talebin genişlemesi, buna karşın rezerv ve arzın sınırlı kalması ve böylece bu emtia fiyatlarının artması ile birlikte bu kaynaklara daha çok sahip olan doğu-güney ekseninin önemli bir avantaja sahip olmasıdır.

Ekonomik güç kaymasının altıncı ve son belirleyicisi ise kuzey-batının ekonomik büyüme potansiyelinin sınırlanmış olması ve çok uzun süre sınırlı ekonomik büyüme gösterebilecek olmasıdır. Ekonomik güç kaymasının bundan önceki beş ana unsuru kuzey-batının ekonomik büyüme potansiyelinin sınırlanmasına yol açmaktadır. Buna karşın doğu-güney çok daha kuvvetli bir ekonomik büyüme kapasitesine ve potansiyeline sahip bulunmaktadır. Kuzey-batı ekonomik güç kayması sürecinde yıllık ortalama yüzde 2-3 aralığında büyüme gösterebilecektir. Buna karşın doğu-güneyin ekonomik büyümesi yüzde 5-6 aralığında olacaktır.

EKONOMİK GÜÇ KAYMASININ YÖNETİMİ

Yukarıda ortaya konulan ana unsurların etkisi ile birlikte yirmi birinci yüzyılın ilk yarısında kuzey-batıdan doğu-güneye ekonomik güç kayması yaşanacaktır. Bu temel ekonomik eğilimin değişmesi olanağı hemen hiç bulunmamaktadır.

Ancak ekonomik güç kaymasının yönetimi konusunda önemli belirsizlikler bulunmaktadır. Kuzey-batı ile doğu-güney arasında ekonomik güç kaymasına ilişkin olarak sağlanmış bir mutabakat bulunmamaktadır, ancak taraflar buna karşı da değildir, çünkü ana belirleyici unsurlar bu küresel eğilimi ortaya çıkarmaktadır.

Bununla birlikte ekonomik güç kayması eğilimi ile birlikte küresel ölçekte belirsizlikler ortaya çıkacaktır ve bunlar muhtemelen kuzey-batı ile doğu-güney arasında esas rekabet (çatışma) alanlarını oluşturacaktır.

Bunların başında ekonomilerin ideolojilerine ilişkin tercihler yer almaktadır. Kuzey-batı büyük ölçüde Washington Konsensusu ile ortaya konulan koşulları benimsemiş durumdadır. Piyasa ekonomisi, serbest ticaret ve deregülasyonlar bunların başında gelmektedir. Ancak yaşanan

küresel kriz sonrasında kamunun piyasaya müdahalesi, ticarete korumacılık girişimleri, yeniden regülasyonlar kuzey-batı için kaçınılmaz olmuştur. Doğu-güney ise kamu sahipliği ve kamu liderliğinde (Çin ağırlıklı) bir sanayi stratejisi, kamunun piyasa müdahaleleri (döviz kurları, faizler, fiyatlar, ücretler), otoriter politikalar, katı düzenlemeler (regülasyonlar) gibi unsurları ekonomik güç kayması süresince önemli ölçüde koruyacaktır. Bu unsurlar aynı zamanda ekonomik gücün doğu-güneye kaymasına olanak da sağlamakta ve kuzey-batı tarafından çok da ve açıkça eleştirilmemektedir.

Ekonomik güç kayması süresinde karmaşık bir ekonomik ideolojik yapının oluşacağı açıktır ve kuzey-batı ile doğu-güney uygulamalarının arasında pratik bir ideolojik sentez yaşanacaktır.

Ekonomik güç kaymasının yönetimine ilişkin bir diğer önemli konu ise kurumsal yapı olacaktır.

Uluslararası siyasi, ekonomik, ticari ve finansal ilişkiler bugün halen ekonomik gücün Atlantik bölgesinde toplandığı dönemin kurumları ve yapıları ile düzenlenmekte ve yönetilmektedir.

Ancak ekonomik güç kayması ile birlikte güçler dengesi de doğu-güney lehine değişmektedir. Buna bağlı olarak da doğu-güney yeni bir kurumsal çerçeve ve yapı talebinde bulunmaktadır. G-20, kuzey-batı ile doğu-güneyin yeni kurumsal yapı için mutabakat arayacağı kurum olacaktır. Yeni finansal mimari ve bu mimarinin yönetimi içinde doğu-güneyin daha çok pay alması kaçınılmazdır, çünkü yeni mimarinin finansmanını büyük ölçüde doğu-güney sağlayacaktır.

Ekonomik güç kaymasının yaşanacağı dönemde üçüncü önemli konu ise ekonomik gücün paylaşımı sırasında hesaplamalarda kullanılacak olan aracın ne olacağıdır. Ekonomik gücün Atlantik bölgesinde (ABD'de) toplandığı dönemde bu araç en güçlü ekonomi olan ABD'nin para birimi dolar olmuştur.

Ekonomik gücün kaymakta olduğu yeni dönemde doğu-güney ekonomik gücü (payı) göreceli olarak azalan kuzey-batı'nın (ABD'nin) para birimi doların halen tek başına belirleyici araç olmasını istememektedir.

Doğu-güney göreceli payı artacak ekonomik gücünün parasal değerini de korumak için kendi para birimlerinin de içinde yer aldığı bir sepet para birimini talep etmektedir. Bu sepet para birimi giderek doların yerine ödeme, tasarruf ve rezerv para birimi haline gelecektir.

EKONOMİK GÜÇ KAYMASININ SONUÇLARI

Küresel ölçekte en son ekonomik güç kayması ikinci dünya savaşı ile yaşanmış, ekonomik güç yirminci yüzyılın ilk yarısı sonunda gücün merkezi olan Avrupa kıtasından ABD'ye kaymıştır. Ancak ABD hemen ikinci dünya savaşı sonrası ortaya çıkan iki bloklu yapı nedeni ile ekonomik gücünü batı Avrupa ile paylaşmış, birlikte geliştirmiş ve ekonomik güç daha geniş bir alan olarak Atlantik bölgesinde toplanmıştır.

Yirmi birinci yüzyılın ilk yarısında ise ekonomik güç Atlantik bölgesinden Asya-Pasifik bölgesine kaymaktadır. Bu ekonomik güç kaymasının önceki güç kaymalarında olduğu gibi jeopolitik, siyasi, güvenlik (askeri) ve sosyo-kültürel sonuçları olacaktır.

Ekonomik güç kaymasının ekonomik sonucu çok açıktır. Asya-Pasifik merkezli doğu-güneyin ekonomik gücü kuzey-batıya yaklaşacak ve ona ulaşacaktır. Bu doğal ekonomik sonuca ilave olarak jeopolitik, siyasi, güvenlik ve sosyo-kültürel sonuçlar ise en az ekonomik sonuçlar kadar önemli olacaktır.

Ekonomik güç mücadelesi diğer unsurlar ile birlikte belirli bir coğrafi alanda yaşanmaktadır. Avrupa soğuk savaş döneminde bu mücadele alanının merkez coğrafyası olmuştur. Ekonomik güç mücadelesinin jeopolitik merkezi de doğal olarak Avrupa olmuştur.

Ekonomik güç kaymasının yaşanacağı yeni dönemde güç mücadelesinin coğrafyası veya jeopolitik merkezi ise Avrasya coğrafyası olacaktır. Bu nedenle siyasi ve askeri güç dengeleri de jeopolitik olarak bu coğrafyada kurulacaktır. Siyasi ve askeri güç dengelerinin bu kez ana hedefi soğuk savaş döneminde olduğu gibi ideolojileri yaymak değil, ekonomik güç savaşı için gerekli başta enerji doğal kaynaklara sahip olmak olacaktır.

Küresel ekonomik güç kayması yaşanmaya başlamış olmakla birlikte daha çok ekonomik paylaşımına ilişkin olası sonuçları üzerinde durulmaktadır. Siyasi (ideoloji ve yönetsel), askeri ve sosyo-kültürel paylaşımına ilişkin öngörülerde bulunmak için henüz erkendir. Bu konuda daha sağlıklı bir analiz yapabilmek için ekonomik güç paylaşımının boyutları ve süresine ilişkin varsayımların belirlenmesi gerekmektedir.

Nitekim ekonomik gücün kaydığı doğu-güney ekseninde siyasi-askeri ve sosyo-kültürel bir birliktelik ve ortak çıkarlar da bulunmamaktadır. Hatta bu eksen içinde önemli rekabet ve karşıtlıklar olduğu da çok açıktır. Ekonomik güç kaymasının siyasi sonuçlarını daha açık öngörebilmek için doğu-güney eksenindeki uyum-rekabet-çatışma dengesinin nasıl kurulacağı çok önem taşıyacaktır.

Ekonomik güç kaymasının yaşanacağı dönemde çok taraflı yeni bir küresel dengenin de kurulmakta olduğu unutulmamalıdır. Çok taraflılık çoğu kez kuzey-batı ile doğu-güney arasında güçlü işbirliklerine de (örneğin ABD-Hindistan) olanak sağlayacaktır.

Ekonomik güç kayması kuzey-batı ve doğu-güney eksenleri arasında açık bir rekabete yol açacak, ancak bu rekabet geniş cepheli ve topyekün bir çatışmaya dönüşmeyecektir. Bu nedenle ekonomik güç kayması sırasında çatışma kaynaklı bir kırılma olmayacaktır. Çatışmalar jeopolitik merkez Avrasya'da küçük cephelerde (kafkaslar, güney-batı Asya, körfez, orta-doğu Afrika vb.) yaşanacaktır. Ekonomik güç kaymasında kırılma ancak doğu-güneyin ekonomik performansının kesilmesi ve buna yol açacak siyasi ve toplumsal krizler ile yaşanabilecektir.